

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола
Юридичне відділення
Циклова комісія юридичних дисциплін бакалаврату

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
СУДОВА РИТОРИКА ТА ТЕХНІКА ДЕБАТІВ

РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ: перший (бакалаврський)

СТУПІНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ: бакалавр

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ: 08 Право

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ: 081 Право

2019-2020 н.р.

Робоча програма з навчальної дисципліни «Судова риторика та техніка дебатів» складена для здобувачів вищої освіти відповідно до програми підготовки фахівців за спеціальністю 081 Право, освітнього ступеня бакалавр, за денною та заочною формами навчання

Розробник:

Скиба Віталій Михайлович, викладач юридичних дисциплін

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні циклової комісії юридичних дисциплін бакалаврату

Протокол № 1 від «29» «серпня» 2019 року

Голова ЦК І.О. Томчук

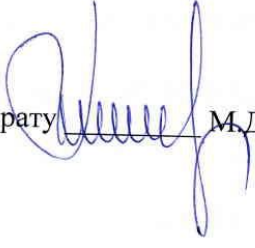
Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми 081 Право

«29» «серпня» 2019 р.

Гарант освітньо-професійної програми І.О. Томчук

Робочу програму перевірено

«30» «серпня» 2019 р.

Завідувач юридичного відділення бакалаврату М.Д. Денисовський

1. МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ СУДОВА РИТОРИКА ТА ТЕХНІКА ДЕБАТІВ

Класична риторика понад 2000 років є одним із основних предметів навчання в багатьох країнах світу і має тривалу традицію викладання в XVII - XIX ст. Як один з нових навчальних курсів у системі сучасної вищої освіти в Україні "Риторика" повертається із фактичного забуття та дискредитації.

Риторика як наука і мистецтво ефективної усної переконуючої комунікації, безумовно, становить фундамент професіоналізму лідерів суспільства різних сфер діяльності, зокрема адвоката, прокурора, судді.

У час розбудови Української держави відродження національної української культурної спадщини, зокрема й риторичної, необхідні інтелектуальні особистості, професійні правники, політики, викладачі. Майстерне володіння словом набуває особливо великого значення. На якість судових процесів впливають: загальна ерудиція, професійна майстерність оратора, уміння публічно говорити, підготовка до промови. Зрештою, культура мовлення - специфічний індикатор комунікативної культури, яка є обов'язковим компонентом гуманістичного мислення, риторичної культури особистості. Настав час змінити ставлення до базових класичних наук, з-поміж яких, на чільному місці й судова риторика адвоката, прокурора, судді.

Судове (юридичне) красномовство (судова риторика) - це ораторські виступи учасників судочинства в процесі розгляду кримінальних, цивільних та адміністративних справ.

Судове красномовство набуває особливої актуальності в умовах сьогодення. Очевидно не за горами запровадження суду присяжних в Україні, який необхідно буде переконувати у винності чи невинності підсудного.

Зазначимо, що запорукою успішного оволодіння основами мистецтва красномовства є поєднання знань з історії та теорії риторики, судового красномовства з практичними навиками і вміннями (ділові ігри, ситуаційні задачі, створення та виголошення промов тощо).

Мета навчального курсу "Судова риторика" - сформувати уміння та навички ораторського мистецтва, розвинути майстерність створювати і виголошувати промови.

Завдання дисципліни полягає у формуванні, розвитку та удосконаленні фахових компетентностей, серед яких:

а) загальні компетентності :

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

б) спеціальні (предметні):

- знання і розуміння загальних понять про красномовство та його жанри, про зміст риторики як науки і навчальної дисципліни, систему понять риторичної науки;

- знання основних аспектів історичного розвитку риторики в епоху Античності, Середньовіччя, Відродження та Нового часу;
- знання основних етапів, шляхів та особливостей розвитку риторики в Україні;
- знання з основоположних розділів класичної риторики;
- знання предмета, законів будови, видів судових промов;
- здатність аналізувати зміст і та окрему елементну структуру обвинувальної промови прокурора;
- здатність аналізувати зміст і та елементи захисної промови;
- здатність до логічного, критичного і системного аналізу складових культури судової промови та етичних вимог до судового ратора .

У результаті засвоєння матеріалу курсу "Судова риторика" студенти повинні **знати**:

- історичні витoki риторики, риторичні традиції Античності, Середньовіччя, Відродження, Нового часу, головні напрями неориторики;
- становлення, особливості та традиції української школи красномовства на різних етапах історичного розвитку;
- сутність основоположних розділів класичної риторики; -специфіку, різновиди і жанри публічного мовлення; -особливості судового (юридичного) красномовства , праці видатних ораторів;
- процес підготовки (збирання, аналіз та систематизацію матеріалів), предмет, види, засади і функції судової промови;
- особливості спілкування із судовою аудиторією;
- зміст та побудову промов державного обвинувача і захисника;
- сучасний етикет, стратегію, тактику і концепцію публічного виступу.

Студенти повинні **набути**:

- а) мисленнєві уміння (креативні, логічні якості мислення);
- б) мовленнєві уміння (техніку та якість мовлення, мовленнєву виразність);
- в) комунікативні уміння (інтерактивні, емоційно-експресивні, комунікативні).

вміти:

- аналізувати та оцінювати усні виступи (знати критерії оцінки усної розмови);
- складати план виступу;
- складати тези виступу;
- виступати публічно.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ESTS - 3	Спеціальність: 081 ПРАВО	Вибіркова Мова викладання: українська	
Кількість змістових модулів - 2		Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90 год.	Освітній рівень: перший (бакалаврський)	1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – .		Лекції:	
		20	10
		Практичні, семінарські:	
		28	2
		Самостійна робота:	
		42	78
Вид контролю: залік			

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма навчання					Заочна форма навчання				
	всього	у тому числі				всього	у тому числі			
		Л	П	С	с.р.		Л	П	С	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Історія світової та вітчизняної риторики. Теорія риторики.										
Тема 1. Вступ у риторикy. Структура і завдання курсу.	12	2		4	6	10	2		2	10
Тема 2. Риторика в епоху Античності, Середньовіччя та Нового часу. Українська риторика.	8	2		2	4	8				10
Тема 3. Основні поняття і закони риторики	14	4		4	6	10				10
Тема 4. Теорія риторики. Інвенція. Диспозиція. Елокуція. Меморія та акція.	8	2		2	4	14				10
Разом за змістовим модулем 1.	42	10	0	12	20	42	4	0	0	40
Змістовий модуль 2. Судове красномовство.										
Тема 5. Судова промова.	14	4		4	6	14	2	2		8
Тема 6. Промова державного обвинувача	12	2		4	6	12	2			10
Тема 7. Захисна промова	10	2		4	4	12				10
Тема 8. Культура судової промови та етика судового ратора.	12	2		4	6	12	2			10
Разом за змістовим модулем 2.	48	10	0	16	22	48	6	0	2	38
РАЗОМ	90	20	0	28	42	90	10	0	2	78

3. ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ СУДОВА РИТОРИКА ТА ТЕХНІКА ДЕБАТІВ

Змістовний модуль I. ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ТА ВІТЧИЗНЯНОЇ РИТОРИКИ. ТЕОРІЯ РИТОРИКИ.

Тема 1. Вступ у риторику. Структура і завдання курсу

Визначення риторики від давнини до сучасності. Риторика й ораторське мистецтво. Професійна риторика. Місце риторики серед інших наук.

Риторика і державне життя. Лідер суспільства як ритор і оратор. Предмет, завдання і структура курсу. Література до курсу. Категорії риторики: етос, пафос, логос. Основні роди і види (жанри) красномовства. Особливості професійної риторики: традиції та сучасність. Монолог, діалог, полілог як риторичні форми професійного красномовства.

Володіння словом животворящим як проблема соціального, професійного і собистого благополуччя: яке слово — таке й життя.

Тема 2. Риторика в епоху Античності, Середньовіччя та Нового часу. Українська риторика.

Риторика, класична риторика (V ст. до н.е. - середина XX ст.), неориторика (з середини XX ст. - до сучасності), софісти, суспільно - побутове красномовство, епідейктичне (урочисте) красномовство, ювілейна промова, привітальне, застільне, надгробне слово, евристика, логографи, горгієві фігури, азіанізм, слово, житіє, полемічна література, казанє, національна ідея, національна мова.

Тема 3. Основні поняття і закони риторики Мова і мовлення.

Перший закон (концептуальний) формує і розвиває в особистості вміння всебічно аналізувати предмет дослідження і вибудовувати систему знань про нього (здуми і концепцію).

Другий закон (закон моделювання аудиторії) формує і розвиває в особистості вміння вивчати в системі три групи ознак, які визначають "портрет" будь-якої аудиторії: соціально-демографічні; соціально-психологічні; індивідуально-особистісні.

Третій закон (стратегічний) формує і розвиває в особистості вміння розробляти програму діяльності на основі створеної концепції, зважаючи на психологічний "портрет" аудиторії:

- визначення настанови діяльності (навіщо?);
- виявлення й розв'язання суперечностей у проблемах, що досліджуються;
- формулювання тези (головної думки, власної позиції).

Четвертий закон (тактичний) формує і розвиває в особистості вміння оперувати з фактами та аргументами, а також активізувати мисленнєву

діяльність співрозмовника (аудиторії), тобто створювати атмосферу інтелектуальної та емоційної співтворчості.

П'ятий закон (мовленнєвий) формує і розвиває в особистості вміння володіти мовленням (втілювати свою думку в дійову словесну форму).

Система п'яти вмінь, кожне з яких виробляється шляхом оволодіння людиною відповідним законом риторики, і становить зміст того поняття, яке зазначене вище "організаційний аспект".

Шостий закон (закон ефективної комунікації) формує і розвиває в особистості вміння встановлювати, зберігати й закріплювати контакт з аудиторією як необхідну умову успішної реалізації результату мисленнево-мовленнєвої діяльності.

Сьомий закон (системно-аналітичний) формує і розвиває в особистості вміння рефлексувати (виявляти й аналізувати власні відчуття), щоб навчитися робити висновки з помилок і накопичувати цінний досвід.

Два останніх закони є складовими такого поняття, як "власне управлінський аспект" мисленнево-мовленнєвої діяльності.

Тема 4. Теорія риторики. Інвенція. Диспозиція. Елокуція. Меморія та акція.

Аналогічна аргументація, аргумент, види аргументів, інвенція, критика аргументів, тези та форми, пряма та непряма аргументація, стратегія оратора, тези, топіка, вступ, головна частина, диспозиція, завершення, авфемізм та дисфемізм, елокуція, іронія, метафора, метонімія, риторичне запитання, риторичні фігури, тропи, акція, вербальні засоби оратора, "ефект рамки", меморія, невербальні засоби оратора.

Змістовний модуль II. СУДОВЕ КРАСНОМОВСТВО.

Тема 5. Судова промова

Судова промова, судові дебати, репліка, предмет судової промови, види судових промов, засади судової промови (психологічна, етична, логічна), комунікативна та інформативна функції судової промови, звукові та візуальні канали впливу, тези промови, обвинувачував, захисник, позивач, процес, репліка, етика, дебати, аудиторія, провадження, досє.

Тема 6. Промова державного обвинувача

Зміст і побудова обвинувальної промови. Обвинувальна промова та її структура: вступна частина, фабула справи (виклад фактичних обставин злочину), аналіз та оцінка доказів, обґрунтування кваліфікації злочину та характеристика особи підсудного, обґрунтування пропозицій про міру покарання, цивільний позов, аналіз причин та умов, що сприяли вчиненню злочину, заключна частина промови. Репліка прокурора. Промова, судові дебати, злочин підсудний, покарання, звинувачення, доказ, свідок, обмова, самообмова, алібі, мотиви, репліка.

ТЕМА 7. Захисна промова

Зміст та побудова захисної промови. Структура захисної промови, вступна частина промови захисника, установлення фактичних обставин справи; аналіз і оцінка доказів, обґрунтування кваліфікації злочину, характеристика адвокатом особи підсудного, заключна частина захисної промови. Репліка адвоката.

Роль, значення, місце захисної промови у підготовці та здійсненні судового процесу.

Захисна промова, адвокат, злочин, підсудний, цивільний позов, міра покарання, доказ, фабула справи, репліка адвоката, альтернатива в захисній промові, діяння, мотив, кваліфікація, оборона.

Тема 8. Культура судової промови та етика судового риторика.

Культура судової промови та її складові, моральні витоки судочинства, вимоги до риторика (зовнішність, манери, жести, міміка, теза). Вимоги до голосу та мови. Психологічна підготовка риторика. Механізм переконливості промови. Етика судової риторики (мистецтво мови на суді). Етика судового рішення.

Культура промови, зовнішність, манери, жести, міміка, теза, звучність, тембр, темп, точність, оригінальність, переконливість, мовний етикет, засоби виразності.

Тематика практичних, семінарських занять та самостійної роботи студентів визначені у тематичному плані дисципліни. Питання та завдання практичної та самостійної роботи студентів деталізовані у відповідних методичних вказівках.

4. ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни здійснюється шляхом проведення контрольних заходів, які включають *поточний контроль, модульний контроль, виконання індивідуального завдання, підсумковий контроль у формі екзамену.*

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних і семінарських занять і має на меті перевірку знань студентів з окремих тем та рівня їх підготовленості до виконання конкретної роботи.

Ключовими формами та методами демонстрації студентами результатів навчання при поточному контролі є:

робота в малих групах – спільне опрацювання групою студентів окремих проблемних питань з наступною демонстрацією результатів засвоєння навчального матеріалу;

презентація – виступи перед аудиторією для висвітлення окремих питань, індивідуальних завдань, реферативних досліджень тощо;

дискусія – обґрунтування власної позиції у вирішенні проблемних питань законодавства;

кейс-метод – аналіз конкретних ситуацій, що дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності; передбачає розв'язування ситуативних задач застосування законодавчих актів.

Результати поточного контролю за семестр визначаються як середня з поточних оцінок за 100-бальною шкалою, відображених у журналах обліку відвідування та успішності академічної групи.

Модульний контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання після закінчення логічно завершеної частини лекційних та практичних (лабораторних, семінарських) занять з певного змістового модуля.

Основною формою модульного контролю завдання, які включають як перевірку теоретичних положень курсу, так і розв'язування практичних завдань.

Оцінки з модульного контролю за 100-бальною шкалою відображаються у журналах обліку відвідування та успішності академічної групи і включаються як окремий заліковий модуль до залікового кредиту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) – форма організації навчання, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. Індивідуальні завдання виконують студенти самостійно під керівництвом викладачів. Як правило, індивідуальні завдання виконуються окремо кожним студентом.

ІНДЗ є видом поза аудиторної індивідуальної роботи студента навчального, навчально-дослідницького характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни і завершується оцінюванням.

Метою ІНДЗ є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи. ІНДЗ це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, вмінь і навичок, отриманих у процесі лекційних, семінарських занять, охоплює тему, декілька тем або зміст навчальної дисципліни в цілому.

Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою, а оцінка включається до залікового кредиту як окремий заліковий модуль.

Підсумковий контроль проводиться у формі усного екзамену, який передбачає перевірку розуміння студентом теоретичного та практичного програмного матеріалу в цілому, здатності комплексно та творчо використовувати накопичені знання та уміння, формувати власне ставлення до певної проблеми, обґрунтовувати свою фахову позицію тощо.

Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою, а оцінка включається до залікового кредиту як окремий заліковий модуль.

У процесі відповіді виявляються наступні рівні знань: високий, добрий, посередній, недостатній.

Високий рівень знань: оцінка в межах від 90 до 100 балів. Ставиться за повні і правильні відповіді студента на усі запитання. При цьому необхідно, щоб студент умів логічно мислити, вільно використовувати набуті теоретичні знання при аналізі проблем що ставляться, застосовувати знання з суміжних галузей права, орієнтуватися в системі поточного законодавства та матеріалах судової практики.

Добрий рівень знань оцінюється у межах 75 – 89 балів. Студент аргументовано викладає матеріал, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей та похибок у логіці викладу теоретичного матеріалу. Він володіє базовими правовими термінами, поняттями та категоріями з вказаної теми, але самостійно нездатний аналізувати норми права, застосовувати їх в конкретній правовій ситуації

Посередній рівень знань оцінюється в межах 60 – 74 балів. Студент в основному знає матеріал теми, рекомендовану літературу, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань, відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутнім фахом.

Недостатній рівень знань оцінюється в межах до 60 балів. Студент не опанував зміст теми, вкрай слабо знає рекомендовану літературу, не володіє базовими поняттями, термінами, категоріями. Відсутнє логічне та наукове мислення, практичними навичками не володіє.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ:

За шкалою коледжу	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	відмінно	A (відмінно)
85–89	добре	B (добре)
84–75		C (добре)
67–74	задовільно	D (задовільно)
60–66		E (задовільно)
35 – 59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
0 – 34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

Підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою розраховується як середня у відповідності з ваговими коефіцієнтами, величина яких залежить від значення кожного з контрольних заходів, що проводяться під час вивчення навчальної дисципліни.

	Модуль 1 (поточне опитування)	Модуль 2 (підс. мод. контр.)	Модуль 3 (ІНДЗ)	Підсумкова оцінка
Вагові коефіцієнти, %	70	20	10	100
Оцінка в балах	80	85	90	82

Приклад розрахунку підсумкової оцінки:

$$O = 80 * 0,7 + 85 * 0,2 + 90 * 0,1 = 82$$

5. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Для якісного засвоєння курсу необхідна систематична та усвідомлена робота студентів в усіх видах навчальної діяльності: лекції, семінари-практикуми, консультації, самостійна робота як індивідуальна, так і під керівництвом викладача.

При проведенні аудиторних занять домінуючими є лекційно-проблемні, індивідуально-диференційовані, особистісно-орієнтовані форми проведення занять та технології, спрямовані на організацію самоосвіти студента.

При проведенні практичних занять використовуються активні форми проведення занять: евристичні бесіди, дискусії, ділові ігри, кейси тощо.

Крім того, така робота повинна бути індивідуалізованою з врахуванням рівня творчих можливостей студента, його навчальних здобутків, інтересів, навчальної активності тощо.

Склад методичного забезпечення дисципліни:

- робоча навчальна програма;
- опорні конспекти лекцій;
- практикум для виконання семінарських та практичних занять;
- матеріали тестового контролю з дисципліни;
- завдання для виконання самостійної роботи;
- засоби поточного та підсумкового контролю (завдання для підсумкових модульних робіт, перелік питань для проведення залікового та екзаменаційного контролю).

Навчально-методичне забезпечення розміщено в електронному форматі в навчально-інформаційному середовищі коледжу на базі Moodle з відкритим доступом для студентів.

Інструменти, обладнання та комп'ютерне забезпечення

Електронні енциклопедії, довідники, мультимедійні засоби у вільному доступі в Інтернет, комп'ютерні презентації за темами курсу, відкриті державні реєстри.

Список рекомендованих джерел

Основна джерела

1. Діомідова О. Ю. Еволюція мовного дискурсу в судових промовах видатних юристів XIX – XX ст. : монографія / О. Ю. Діомідова. – Харків : Друкарня МАДРИД, 2015. – 199 с.
2. Кацавець Р. Ораторське мистецтво : підручник / Р. Кацавець. – Київ : Прав. єдність, 2014. – 238 с.
3. Кацавець Р. С. Юридична психологія : навч. посіб. / Р. Кацавець. – Київ : Алерта, 2017. – 110 с.
4. Кони А. Ф. Избранные труды и речи / А. Ф. Кони. – М. : Юрайт, 2011. – 589 с.
5. Молдован А. В. Судова промова : навч. посіб. / А. Молдован, Л. Богдан. – Київ : Прав. єдність : Алерта, 2014. – 288 с.
6. Молдован В. В. Судова риторика: теорія і практика / В. В. Молдован. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ : Юрінком Інтер, 2010. – 496 с.
7. Олійник О. Б. Мистецтво судових дебатів / О. Б. Олійник. – Київ : Кондор, 2010. – 258 с.
8. Ораторське мистецтво : підручник / за ред.: М. П. Требін, Г. П. Клімова. – 2-е вид. – Харків : Право, 2015. – 208 с.
9. Ясинок М. М. Судові дебати: право, психологія, риторика : монографія / М. М. Ясинок. – Київ : Прав. єдність : Алерта, 2014. – 156 с.

Додаткові джерела

1. Абрамович С. Д., Молдаван В. В., Стец В. А., Стец І. І., Костючик М. Ю. Основи ораторського мистецтва: Навчальний посібник / С. Д. Абрамович. – Тернопіль : Економічна думка, 1998. – 360 с.
2. Ивакина Н. Н. Основы судебного красноречия (риторика для юристов): учебное пособие / Н. Н. Ивакина. – М. : Юристъ, 2007. – 455 с.
3. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: Навч. посіб. / Л. І. Мацько . – К. : Вища шк. – 2003. – 311с.
4. Михайличенко Н. А. Основи риторики / Н.А. Михайличенко. – К. : Вища шк. – 1994. – 199 с.
5. Молдован В. В. Судова риторика. Навч. посібник / В. В. Молдован. – К. : Юрінком, 1998. – 320 с.
6. Молдован В. В. Судова риторика: теорія і практика: навч. посіб. / В. В. Молдован. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 496 с.
7. Ораторське мистецтво: Навч.посібник для студентів вищ. навч. закл.юрид.спец. Видання друге / Н. П. Осіпова, В. Д. Воднік, Г. Д. Клімова. – Х. : Одісей, 2006 – 144 с.
8. Стец В.А., Стец І.І., Костючик М.Ю. Основи ораторського мистецтва: Навчальний посібник. - Економічна думка, Тернопіль, 1998.- 60 с.
9. Хоменко І. В. Еристика: мистецтво полеміки: Навч. посібник / І. В. Хоменко. – К. : Юрінком, 2001. – 192 с.

Інформаційні ресурси

1. Господарський процесуальний кодекс України. Кодекс від 06.11.1991 Редакція від 18.01.2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005. Редакція від 18.01.2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
3. Кодекс законів про працю України. Кодекс України, від 10.12.1971 Редакція від 9.12.2018, [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
4. Кримінальний кодекс України; Закон від 05.04.2001 Редакція від 1.02.2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// zakon2. rada. gov.ua/laws/show/2341-14](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14)
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон від 13.04.2012 Редакція від 1.01.2019 [Електронний ресурс] .– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B6-17>
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 Редакція від 19.01.2019 [Електронний ресурс] .– Режим доступу: [http// zakon2. rada. gov. ua/ laws/show/435-15](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15)
7. Цивільний процесуальний кодекс, Закон від 18.03.2004 Редакція від 1.12.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>